

СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: ВИТОКИ І СУЧАСНІСТЬ

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMIC SYSTEM AND EMPLOYMENT OF THE POPULATION ORIGINS AND MODERNITY

УДК 331.526

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.73-9>

Буткалюк К.О.

к.геогр.н, доцент кафедри географії
Національний педагогічний
університету
імені Михайла Драгоманова

Буличева Т.В.

к.геогр.н, доцент кафедри географії
Національний педагогічний
університету
імені Михайла Драгоманова

Гринюк Т.А.

к.геогр.н, доцент кафедри географії
Національний педагогічний
університету
імені Михайла Драгоманова

Butkaliuk Kateryna

Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor
Drahomanov National Pedagogical
University

Bulycheva Tamara

Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor
Drahomanov National Pedagogical
University

Hryniuk Tatyana

Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor
Drahomanov National Pedagogical
University

Стаття присвячена питанням взаємозалежного впливу трансформаційних процесів господарської системи та зайнятості населення у ретроспективі та на сучасному етапі. Здійснена наукова ретроспективна розвідка, що доводить актуальність проблематики у дослідженні соціально-економічного розвитку держав в умовах індустріального та постіндустріального суспільства. Систематизовано та узагальнено підходи зарубіжних науковців до проблем структурної трансформації господарської системи і її впливу на зайнятість населення в різних країнах та соціально-економічних умовах. Наголошено на значному внеску досвіду провідних економістів та науковців світу до розробки питань структурних змін в господарстві держав транзитивного типу. Проаналізовано історичні праці, накреслено перспективи щодо покращення реальної зайнятості населення. Доведено важливість одного з основних чинників прогресивних структурних змін в господарстві, зокрема, технологічних зрушень, інструментом яких є бізнес. Обґрунтовано слабкі та сильні позиції теорій, різних концепцій та стратегій структурної перебудови транзитивної господарської системи з урахуванням сучасних викликів та загроз, глобальних наслідків та негативного впливу пандемії COVID-19.

Ключові слова: трансформація, транзитивна економіка, зайнятість населення, господарська система, ретроспектива.

The article is devoted to the issues of the interconnected influence of the transformational processes of the economic system and employment of the population in retrospect and at the present stage. A scientific retrospective exploration has been carried out, confirming the relevance of the issue in the study of the socio-economic development of states in the conditions of an industrial and post-industrial society. The evolution of the views of foreign scientists on the content of structural transformations of the economic system and their impact on the employment of the population in various socio-economic conditions and, especially, in the current conditions, is traced; it was found out which domestic institutions, organizations, scientists deal with such issues; it was clarified how socio-geographers consider these problems, what are the directions and results of their research, especially in the regional aspect. The approaches of foreign scientists to the problems of the structural transformation of the economic system and its impact on the employment of the population in different countries and socio-economic conditions are systematized and generalized. A significant contribution of the experience of leading economists and scientists of the world to the development of issues of structural changes in the economy of states of a transitive type is noted. Historical miscalculations are analyzed, prospects for improving the real employment of the population are outlined. The importance of one of the main factors of progressive structural changes in the economy, in particular, technological shifts, the instrument of which is business, is proved. The substantiation of issues of the transition period from a mixed economy that functioned on a directive-planning basis to an economy that functions on a market basis is noted. It is noted that this is a revolutionary transformation, and not the dismantling of one system and replacing it with a fundamentally new one. In the transitional economy, it is being restructured and new conditions and forms of development are being created. The weak and strong positions of theories, various concepts and strategies for the structural reorganization of a transitive economic system are substantiated, taking into account modern challenges and threats, global consequences and the negative impact of the COVID-19 pandemic.

Key words: transformation, transitive economy, employment, economic system, retrospective.

Постановка проблеми. Проблеми структуризації господарської системи суспільства і, відповідно, зайнятості населення були, є і залишаються актуальними безвідносно до етапу, типу чи моделі соціально-економічного розвитку як індустріального, так і постіндустріального суспільства. Особливо важливими вони є для господарств трансформаційного (транзитивного) типу, які продовжують функціонувати в низці пострадянських та постсоціалістичних країн і, в тому числі, Україні. Проте сучасні структурні трансформації та тренди розвитку господарських систем і зайнятості населення країн світу під впливом низки феноменів сьогодення є очевидним невідкладним завданням наукового пошуку.

Потребують дослідження як глобально-, так і регіонально-трансформаційні перетворення

у сфері суспільно корисної праці та зайнятості населення, оскільки стратегічні пріоритети різних моделей розвитку господарських систем в умовах глобалізації і регіоналізації ускладнюються. По глобальному людському розвитку на початку XXI століття завдає удару пандемія–COVID 19, негативно вплинувши одночасно на охорону здоров'я, освіту і статки людей у всьому світі. Все це актуалізує науково-теоретичні розробки з даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характер і спрямованість соціально-економічних змін намагаються пояснити теорії індустріального та постіндустріального суспільств. Важливе місце серед методологічних засад структурних трансформацій займає теорія К. Кларка [13], індустріального та постіндустріального розвитку суспіль-

ства, яка була розвинена у працях Дж. К. Гелбрейта [4], А. Тоффлера [24], Д. Белла [3], М. Кастельса [12], та інших дослідників (С. Кузнець, В. Росту, Ж. Еллюль, А. Берлі, Р. Арона) [9; 11]. Загальну картину нової індустріальної системи «змалював» П. Друккер, поставивши в центр уваги промислову корпорацію, профспілки, менеджмент, розвиток людини та суспільства [6]. Та, незважаючи на це, проблеми структуризації господарської системи суспільства і, відповідно, зайнятості населення, потребують постійної уваги. Погляди зарубіжних науковців на проблеми структурної трансформації господарської системи і її впливу на зайнятість населення в різних країнах і різних соціально-економічних умовах були узагальнені російськими вченими наприкінці ХХ століття [9]. Суттєві наукові здобутки, особливо у сфері транзитологічних досліджень, структурної трансформації господарської системи та її впливу на зайнятість мають вітчизняні вчені. Це, головню, праці С. Бандура [18], В. Гейця [23], В. Герасимчука [5; 16; 17], О. Герасименко, А. Колота [11] Лукінова І. [13] тощо. Проте вони стосуються господарської системи України загалом. Наукових розвідок потребують і регіональні аспекти цих проблем.

Мета дослідження. Простежити еволюцію поглядів зарубіжних науковців на зміст структурних трансформацій господарської системи і їх вплив на зайнятість населення в різних соціально-економічних умовах і, особливо, в умовах сьогодення; з'ясувати які ж вітчизняні установи, організації, науковці займаються такою проблематикою; чи розглядають названі проблеми суспільно-географи і які напрями та результати їх досліджень, особливо в регіональному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Історико-теоретичний аналіз процесів суспільного розвитку засвідчує, що його перші соціально-економічні зміни розпочалися в останній третині ХVІІІ ст. Їх змістом був перехід від ручного мануфактурного виробництва до техніки та технології великого машинного фабрично-заводського виробництва, перетворення власників капіталу та найманих працівників на основу соціальної структури. У другій половині ХХ ст. сформувались і набули значного поширення теорії системної трансформації капіталізму. В них містилися спільні концептуальні підходи до висвітлення новітніх явищ в цій економічній системі. До головних проблем, які розглядалися відносять: визначення стадій економічного зростання; економічні ознаки індустріального суспільства; форми еволюції підприємництва та ринку; посилення ролі техноструктури тощо. Основою для цих теорій стала ідея науково-технічної революції, а її розвиток виокремив три відносно стійкі функціональні структури: індустріальне суспільство початку ХХ століття, суспільство масового споживання 1960-х років, нове грама-

дянське, або ж постіндустріальне (інформаційне) суспільство кінця ХХ – початку ХХІ ст. Кожна із цих принципово відмінних одна від одної економічних структур мала свої соціально-економічні, в тому числі соціально-трудова відносини, які відображувались економічними теоріями.

Теорія структурних трансформацій господарської системи була розроблена в 50-х роках ХХ ст. англ. економістом К. Кларком. У своїх працях "Економіка 1960 року" та "Умови економічного прогресу" він зробив прогноз міжнародного руху капіталу і зайнятості населення, який базувався на ідеї великих циклів. Спираючись на статистичні ряди, складні розрахунки міжнародних співставлень, він оцінив 1946–1960 роки як період нестачі заощаджень на відміну від "кейнсіанського" періоду їх надлишку у 1900 – 1930 рр. Але найсуттєвішою серед розробок К. Кларка є трисекторна теорія господарського розвитку та теорія сфери послуг, як нова, третя стадія розвитку виробництва (перша – аграрна, друга – промислова, третя – стадія "переважного" зростання сфери послуг). Зміна співвідношення між секторами пов'язана зі зміною структури попиту, що залежить від рівня доходів населення. По мірі зростання доходів населення центр ваги в сукупних витратах зміщується спочатку від продуктів харчування до промислових товарів, а потім до сфери послуг для якої характерною є насиченість ринків промисловими товарами, швидке зростання попиту на працю у сфері послуг та зменшення безробіття. Основними причинами безробіття і падіння попиту на працю за К. Кларком є недостатній виробничий та соціальний розвиток людей, їх інертність, відсутність виробничої мобільності [8; 9; 10].

Однак, як засвідчують наукові джерела [7; 8], ще в кінці ХІХ на початку ХХ ст. М. Туган-Барановський здійснив синтез трудової теорії і теорії граничної корисності, що мало важливі наслідки для розвитку світової економічної науки. У 1894 році він опублікував магістерську дисертацію "Промислові кризи в Англії та їх вплив на народне життя", що невдовзі стала бестселером. У ній розкрито причини періодичних циклів у розвитку промисловості та засвідчено, що капіталістична економіка має можливості до дальшого розвитку, що суперечило доктрині К. Маркса, згідно з якою крах капіталізму мав настати ближчим часом через принципову неможливість реалізувати вироблену вартість з причини зубожіння робітництва. М. Туган-Барановський доводив, що людство спроможне передбачати економічні кризи та пом'якшувати їх соціальні наслідки. Цю ідею через кілька десятиліть розвинув відомий американський економіст Дж.-М. Кейнс, зробивши її вихідною тезою теорії державного управління економікою.

До числа новаторських належить також праця М. Туган-Барановського "Соціальна теорія роз-

поділу" (1913). Вона була позитивно оцінена багатьма вченими й викликала обурення з боку марксистів, оскільки заперечувала концепцію експлуатації К. Маркса і Ф. Енгельса. Теорія розподілу базувалася не на категорії "експлуатація", а на категорії "баланс соціальних сил".

У 1916 році М. Туган-Барановський опублікував книгу "Соціальні основи кооперації". Вона була перевидана багатьма мовами й мала значний вплив на поступ кооперативного руху у світі. Невеликим за обсягом, але насиченим ідеями було дослідження М. Туган-Барановського "Паперові гроші та метал". В ньому обґрунтовувалася кон'юнктурна теорія грошей та доводилася можливість і необхідність демонетизації грошової системи. Ця теорія наприкінці ХХ ст. увійшла в практику міжнародних фінансових відносин [26].

Досліджуючи грошовий капітал в період криз, М. Туган-Барановський довів, що в кризовій ситуації нагромадження капіталу не припиняється, а набирає інших форм, тобто з'являється інший грошовий капітал, який потребує нового застосування, оскільки стара структура його виштовхує [24]. Ця теорія є актуальною для господарської системи трансформаційного типу і для періоду світової фінансової кризи 2008 року, а також сучасної світової економічної кризи. Зокрема, в період спаду виробництва вільний грошовий капітал нагромаджується, а далі інвестується в нове виробництво.

Теорію просторової фінансової економетрії продовжував розвивати Є. Гловінський, теорію економічних циклів, відповідно, В. Тимошенко, теорію систем В. Голубничий. Сприятливі умови для розвитку новітніх економічних ідей на українських землях з'явилися лише після проголошення України суверенною державою [8].

Питання структури виробництва та структури трудових ресурсів досліджувались в колишньому СРСР низкою науковців. На пострадянському просторі структурні зрушення в господарстві транзитивного типу розглядали Л. Абалкін, Г. Арбатов, О. Богомолів, Д. Львов, Ю. Ярмоленко тощо [9].

Як реальне економічне явище, структурна перебудова, починаючи з середини 70-х років, здійснюється практично в усіх промислово розвинених країнах світу. Їх науковцями обґрунтовувалися різні концепції структурної перебудови господарської системи. З того часу, як на зміну індустріальному суспільству прийшло суспільство масового споживання, привернула увагу дослідників тема глобальної промислової революції. Так, Дж. К. Гелбрейт показав індустріальну систему як передову сферу планової економіки. В її основі лежить застосування складної техніки в промисловості, що потребує від корпорацій гігантських інвестицій, безпеку яких корпораціям забезпечує планування виробництва і збуту на багато років

вперед, тобто надійне планування споживчого попиту [4].

А. Тоффлер визначив, що зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві – це не просто "друга промислова революція", чи перехід до економіки послуг, а дещо більше – народження принципово нової, невідомої людям цивілізації, яка змінює самі основи їх буття. Він розкрив зміст перехідного періоду з економічної і соціальної точок зору, довівши, що ціна безконтрольності даного періоду – втрата багатьма людьми віри в себе, енергії і життєвих сил, збільшення стресових ситуацій, захворювань, смертності, алкоголізму, наркоманії, злочинності. "Шок майбутнього" – це масовий і катастрофічний вияв перерахованих деформацій та бід. Цей прогноз в країнах з розвинутою економікою не підтвердився. На жаль в Україні така загроза стала реальністю [23].

Д. Белл обґрунтував прогноз майбутнього суспільства з такими рисами: прихід індустрії на місце промисловості, панування "переважно" професійно-технологічної праці, контроль над новою технологією і доступом до неї, застосування інтелектуальних технологій прийняття рішень тощо [3].

Основним чинником структурних змін в господарстві за П. Друккером є технологічні зрушення, а інструментом бізнес. Він вважає, що бізнес – єдиний соціальний інструмент, що безперервно "продукує" інновації і потребує необхідних для них знань, а технологія визначає шляхи і характер впливу інновацій на виробництво. П. Друккер в своїх працях характеризує інноваційну економіку 90-х років, як принципово відмінну від економіки виробництва 60 – 70-х років і виділяє основні її риси [6].

В країнах з ринковою економікою структурна перебудова здійснювалася в два етапи: на першому етапі відбувся перехід до ресурсозберігаючих технологій; другий етап характеризувався стрімким процесом комп'ютеризації економіки, майже всіх сфер суспільного і приватного життя. Світовий досвід показує, що ті країни, де ринкові реформи не супроводжувалися структурною перебудовою, не змогли вирватися з обіймів злиднів, створити ефективне ринкове господарство і ввійти до групи розвинених держав.

Починаючи з 90-х років, структурна перебудова господарської системи здійснюється в багатьох постсоціалістичних та в усіх пострадянських державах. Оскільки проблеми структуризації є особливо актуальними для господарств трансформаційного (транзитивного) типу, тому багато науковців спрямовують свої погляди саме на такі дослідження. Про їх актуальність свідчить той факт, що ними переймаються в країнах розвинутої економіки. Це: Дж. Сорос, Дж. Сакс, Лоренс Р. Клерн, В. В. Леонтьєв, Дуглас, С. Норт, М. Фрід-

ман, Дж. Тобін – США; Ян Крегель, Елон Мацнер, Гренот Грабер – Австрія; А. Гумміх, А. Зіденберг, Л. Гоффман – Німеччина. Значний внесок до розробки питань структурних змін в господарстві транзитивного типу здійснюють вчені країн Центральної і Східної Європи. Зокрема, О. Ланге, О. Ласка, М. Калецький, Ю. Паєстка – Польща; Ф. Оліва, О. Шик, К. Коуба, О. Турек – Чехія; Д. Петер, Ш. Балажий, Я. Корнаї – Угорщина. Їх дослідження зацентровані на структурних змінах, пов'язаних з лібералізацією та стабілізацією економіки, приватизаційними процесами, входженням до світового господарства тощо [9]. Особливо варто відзначити Я. Корнаї, який в своїх працях “Дефіцит” та “Політична економія комунізму” довів, що ринковий механізм – природна форма координації діяльності приватного сектору [12].

Сучасний технологічний розвиток суспільства характеризується нерівномірністю, циклічністю, зміною періодів економічного зростання, фазами застою, стагнації, технологічних криз. Нова хвиля технологічних змін, нова технологічна база, відповідно до технологічного укладу, підсилює роль інновацій і витісняє традиційні чинники економічного зростання. Сьогодні основними ресурсами розвитку економіки є інтелектуальний і науково-технічний потенціал. Унаслідок використання інновацій і нових знань відбувається зміна технологічної структури економіки, нарощування елементів інноваційної економіки, економіки знань та цифрової економіки, тобто формується новий технологічний уклад.

Технічний прогрес і процеси глобалізації сприяють кардинальним змінам традиційних моделей ринків праці, зокрема виникненню нових форм використання робочої сили, а саме непостійної зайнятості, урізноманітнення та максимально гнучкого використання робочої сили, що передбачає практично необмежений рівень трудової мобільності нового типу – цифрової, яка відбувається без фізичного переміщення робочої сили, що значною мірою дає можливість скорочувати витрати роботодавцю на її утримання. Відбувається трансформація соціальної структури; стрімкий технологічний прогрес формує нові вимоги до всіх учасників ринку праці; змінюються практики найму працівників; підвищується рівень вимог до освіти. У всіх країнах світу спостерігається тенденція до прискореного зростання чисельності груп із проміжним статусом, які за своїм станом перебувають на межі між зайнятістю, безробіттям та економічною неактивністю [1; 27; 28].

Господарство України також переживає трансформаційний етап свого розвитку. А тому фундаментальні дослідження трансформації господарської системи, створення її ринкової моделі, формування ресурсних ринків і в тому числі ринку праці проводяться і вітчизняними установами та

науковцями. Насамперед треба відмітити дослідження Інституту стратегічних досліджень НАН України [22], результатами роботи якого є обґрунтування сутності перехідного періоду від змішаної економіки, що функціонувала на директивно-плановій основі до економіки, що функціонує на ринковій основі. Наголошується, що це революційні перетворення, а не демонтаж однієї системи і заміна її принципово новою. В перехідній економіці відбувається її переструктуризація та створення нових умов і форм розвитку. Такий процес називається “трансформаційним”. Виділяються особливості трансформаційного періоду, зокрема вказується на його інверсійний характер – порушення у послідовності економічних перетворень, або неklasичний тип формування ринкової економіки, тобто не від аграрного до індустріального, а в умовах індустріального суспільства. Відзначається, що в Україні не було власної економічної системи. Це була підсистема єдиного народногосподарського комплексу СРСР як обслуговуюча і яка не включала багатьох елементів, необхідних для самостійної системи. Тому зміст перехідного процесу в Україні полягав в переході від підсистеми до цілісної економічної системи, що функціонує на ринковій основі. Переструктурування економіки є найважчим процесом, оскільки ринковій економіці повинна відповідати зовсім інша виробнича і територіальна структура господарства [22, с. 26].

Дослідження процесів структурних змін, відтворення капіталу, інвестування, зайнятості тощо проводяться Інститутом Економіки НАН України і знайшли своє відображення в колективних монографіях [9], в матеріалах 111 конгресу Міжнародної економічної асоціації [10] та окремих працях науковців Інституту. Зокрема академік І. Лукінов у праці “Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя)” зосередив увагу на теоретичних аспектах стратегії перехідного періоду на тлі світових тенденцій; на механізмі державного та ринкового регулювання; на здійсненні стратегічної політики структурних перетворень; визначенні макроструктурних пріоритетів; на розвиткові інтеграційних процесів та інтеграції України в Міжнародні ринкові угруповання. Він підкреслював, що при здійсненні радикальних реформ структурні зрушення в економіці країни повинні відбуватись на користь випереджаючого розвитку галузей, що працюють на задоволення потреб людини і насичення внутрішнього ринку [7].

Важливим центром досліджень була Рада по вивченню продуктивних сил (РВПС) України НАН України – одна з найбільших, найстаріших і найавторитетніших наукових установ України серед науково-дослідних закладів економічного профілю, яка проіснувала до 2010 року. Ухвалою Президії НАН України у 2010 році РВПС було ліквідовано і на її базі створено Інститут економіки природо-

19. Структурна трансформація економіки та ринок праці України: тенденції, соціальні наслідки, перспективи. Під ред. С. Бандура. Київ: РВПСУ НАНУ, 1999. 268 с.

20. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал: новый источник богатства организаций. *Новая постиндустриальная волна на Западе*. Москва: Academia, 1999. С. 370-390.

21. Садова У., Семів Л. Регіональний ринок праці: аналіз та прогноз. Львів, 2000. 264 с.

22. Тоффлер Э. Третья волна. Э. Тоффлер. М.: ООО "Фирма "Издательство АСТ", 1999. 261 с.

23. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, суперечності, перспективи) За ред. В. М. Гейця. Київ: Логос, 1999. 498 с.

24. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект. За ред. Г. В. Балабанова. В. П. Нагірної, О. М. Нижник. Київ: Міленіум, 2003. 404 с.

25. Туган-Барановский М. И. Очерки из новейшей истории и политической экономии социализма. СПб., 1905. 354 с. С. 218.

26. Цифрова економіка: тренди. *Ризики та соціальні детермінанти*. Центр Разумкова, 2020 Видавництво "Заповіт", 2020

27. Шульц С. Л., Луцків О. М. Детермінанти суспільно-економічних трансформацій технологічних укладів: теоретичні та методичні аспекти. ISSN 1562-0905 *Регіональна економіка* 2020, № 2, С. 102-111.

REFERENCES:

1. Azmuk N. A. (2020) Suchasni vyklyky rynku pratsi pry perekhodi do tsyfrovoy ekonomiky [Modern challenges of the labor market in the transition to the digital economy]. *Modern Economics*, no. 19 (2020), pp. 6-13. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-01).

2. Balabanov H. V., Kavetskyi I.I., Kachaiev Yu. D., Nahirna V. P., Pidhrushnyi H. P., Yasniuk T. Ye. (2001) Rozvytok teoretychnykh zasad suspilnoi heohafii v umovakh rynkovykh peretvoren [Development of theoretical foundations of social geography in the conditions of market transformations]. *Ukr. heohr. Zhurn*, no. 3. (in Ukrainian).

3. Bell D. (1973) Prykhid postindustrialnoho suspilstva [The arrival of post-industrial society]. Kyiv.

4. Helbreit Dzh. K. (1979) Ekonomycheskye teoryy y tsely obshchestva [Economic theories and goals of society]. Dzh. Helbreit. M. Prohres, p. 406 s.

5. Herasymchuk V. I. (2001) Problemy transformatsii zainiatosti i rozvytku rynku pratsi Ukrainy (metodolohiia, analiz, shliakhy vdoskonalennia) [Problems of employment transformation and labor market development of Ukraine (methodology, analysis, ways to improve)]. Kyiv, 503 s. (in Ukrainian).

6. Drukker P. (1993) Postkapitalistychne suspilstvo [Post-capitalist society].

7. Zlupko S.M. (2005) Istoriia ekonomichnoi dumky v Ukraini vid naidavnishykh chasiv do pochatku 20 st. [History of economic thought in Ukraine from ancient times to the beginning of the twentieth century]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy* : u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. ; Instytut istorii Ukrainy NAN

Ukrainy. – Kyiv : Naukova dumka, 2005. T. 3 : E – Y. 672 s. (in Ukrainian).

8. Koziuka V.V., Rodionova L.A. (2011) Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: vid rannikh tsyvilizatsii do pochatku XXst.:navch.posib [History of economics and economic thought: from early civilizations to the early XX century]. Kyiv: Znannia, 566p. (in Ukrainian).

9. Istoriia ekonomichnoi dumky v Ukraini. [History of economic thought in Ukraine]. [Elektronnyi resurs]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE> (accessed 10 January 2022).

10. Khudokormova A. T. (1999) Istoriia tkonomycheskykh uchenyi [History of economic doctrines]. Moskva: YNRRRA, p. 480 – 506. (in Ukrainian).

11. Kastels M. (1999) Stanovlenye obshchestva setevykh struktur. Novaia postyndustrialnaia volna na Zapade. Antolohiia [Formation of a society of network structures. New post-industrial wave in the West. Anthology]. Moskva: Academia, pp. 300–505.

12. Clark C.(1957) Conditions of Economic Progress. London, Macmillak, p. 450.

13. Kolot A., Herasymenko O., Iarmoliuk-Krok K. (2020) Sfera pratsi v umovakh hlobalnoi sotsio-ekonomichnoi realnosti 2020: vyklyky dlia Ukrainy [Sphere of work in the conditions of global socio-economic reality]. [Elektronnyi resurs]. Available at: <http://www.fes.kiev.ua> (accessed 10 January 2022).

14. Kornay Ya. (1992) Polytycheskaia ekonomyia kommunistyza [Political economy of communism]. 420 p. P. 38.

15. Lukinov I. (1997) Ekonomichni transformatsii (naprykintsi XX storichchia) [Economic transformations (directions of the XX century)]. Kyiv, 455 s.

16. Notkyna A. Y. (1967) Struktura narodnoho khoziaistva SSSR [The structure of the national economy of the USSR]. Moskva: Nauka, 365 p.

17. Herasymchuk M. (1996) Strukturno-investytsiina polityka [Structural investment policy]. Kyiv: IE NANU, 136 p.

18. Herasymchuk M. (1997) Strukturni zminy ta investytsiini protsesy ukraïnskoi ekonomiky [Structural changes and investment processes of the Ukrainian economy]. Kyiv: IE NANU, 167 p.

19. Bandura S. (1999) Strukturna transformatsiia ekonomiky ta rynek pratsi Ukrainy: tendentsii, sotsialni naslidky, perspektyvy [Structural transformation of the economy and labor market of Ukraine: trends, social consequences and prospects]. Kyiv: RVPSU NANU, 268 p.

20. Stiuart T. (1999) Yntellektualnyi kapytal: novii ystochnyk bahatstva orhanyzatsyi [Intellectual capital: a new source of wealth for organizations]. *Novaia postyndustrialnaia volna na Zapade*. Moskva: Academia, 1999. – S. 370-390.

21. Sadova U., Semiv L. (2000) Rehionalnyi rynek pratsi: analiz ta prohnoz [Regional labor market: analysis and forecast]. Lviv, 264 p.

22. Toffler E. (1999) Tretia volna [The third wave]. Moskva: ООО "Фирма "Издательство АСТ", 261 p.

23. Heitsia V. M. (1999) Transformatsiia modeli ekonomiky Ukrainy (ideolohiia, superechnosti, perspektyvy) [Transformation of the model of Ukraine's economy (ideologies, contradictions, prospects)]. Kyiv: Lohos, 498 p.

24. Balabanova H. V., Nahirnoi V. P., Nyzhnyk O. M. (2003) Transformatsiia struktury hospodarstva Ukrainy: rehionalnyi aspekt [Transformation of the structure of the economy of Ukraine: regional aspect]. Kyiv: Millennium, 404 p.

25. Tuhan-Baranovskyi M. Y. (1905) Ocherky yz noveishei ystorry y polytycheskoi ekonomyy sotsyalizma [Essays on the recent history and political economy of socialism]. SPb., 354 p.

26. Tsyfrova ekonomika: trendy. Ryzyky ta sotsialni determinant [Digital economy: trends. Risks and social determinants]. *Tsentr Razumkova*, 2020 Vydavnytstvo "Zapovit".

27. Shults S. L., Lutskiv O. M. (2020) Determinanty suspilno-ekonomichnykh transformatsii tekhnolohichnykh ukladiv: teoretychni ta metodychni aspekty [Determinants of socio-economic transformations of technological systems: theoretical and methodological aspects]. *Rehionalna ekonomika*, no. 2, pp. 102-111.